

Heijne Makkreele

Waar haalt de gemeente die gegevens vandaan? Op dat punt gaat de nota naar aanleiding van het eindverslag niet in.

Kaspersen en Wiemans, in hun eerder genoemde recente artikel in het NJB, spreken de vrees uit, dat sociale diensten dossiers zullen gaan bijhouden van ex-echtgenoten van bijstandstrekkers, met de privacybezwaren van dien. Nu ben ik niet zo erg onder de indruk van dat privacy-argument, zolang het gaat om juiste gegevens, waar de overheid belang bij heeft. Er zijn echter twee privacy-aspecten waarvoor ik wel bezorgd ben, namelijk:

1. dossiers met onjuiste gegevens, of althans onvolledige en daardoor misleidende gegevens, en
2. het lastigvallen van de burger door anderen, in casu door de overheid, en dat niet alleen in gevallen waarin zeker is, dat het lastigvallen gerechtvaardigd is, maar eventueel ook als proefballon.

Van dit laatste heb ik al een voorproefje kunnen waarnemen. Onlangs kwam mij een geval ter ore, waarin een burger van de sociale dienst van een gemeente (niet de gemeente, waarin hij woonde) een invulformulier betreffende zijn financiële omstandigheden ontving, met de tamelijk autoritair gestelde mededeling, dat hij dit diende in te vullen, ondertekenen en terug te zenden. Betrokkene droeg reeds een niet onaanzienlijk alimentatiebedrag af voor zijn minderjarige kinderen en was jegens zijn ex-echtgenote niet alimentatieplichtig op grond van artikel 160 Boek 1 BW, ook wanneer het voorligende ontwerp wordt aanvaard dus volstrekt onaantastbaar.

Niettemin was de gemeente waar zijn ex-echtgenote bijstand ontving, dus aan het proberen, of er niet wat meer te halen viel. Dat valt op zichzelf nog wel te waarderen, maar wat minder te waarderen is, is dat een burger wordt benaderd met een schijn van bevoegdheid, waarvoor het althans mij niet is gelukt een wettelijke basis te ontdekken, en wel ten einde van hem gegevens los te krijgen die men vervolgens tegen hem wenst te gebruiken.

Kortom, de sociale dienst gaat zich gedragen alsof zij de bevoegdheden van de belastingdienst heeft. Ik acht dit een verwerpelijke gang van zaken, ook al afgezien van het feit, dat die bevoegdheden van de belastingdienst zeer groot zijn als men die vergelijkt met die van de normale opsporingsorganen, overigens dit terzijde.

Ik ben mij ervan bewust dat dit probleem strikt genomen losstaat van het voorstel, dat wij nu behandelen, maar ik ben van mening dat het door eventueel wet worden van dit voorstel zal worden verscherpt.

Ik kom ten slotte tot de vraag of dit ontwerp nodig is om door een nihilbeding te kunnen heenbreken. Biedt het huidige recht daartoe een mogelijkheden? Ik meen van wel, zij het dat die niet simpel zijn. Een eerste mogelijkheid is de toepassing van het derde lid van artikel 401, Boek 1 BW. Bij een verhaalsvordering tegen een ex-echtgenoot die een nihilbeding heeft gesloten zou een beroep kunnen worden gedaan op de omstandigheid dat deze overeenkomst is gesloten met grove miskenning van de wettelijke maatstaven.

Dit beroep wordt door artikel 159 niet gedekt. Op grond daarvan kan alleen de wijziging overeenkomstig het eerste lid van artikel 401 door partijen uitgesloten worden. Voor dit beroep moet de gemeente, die verhalen wil, zich tot de verhaalsrechter wenden. Zoals ik hiervoor reeds verdedigde, behoort zij dat in elk geval te doen. Voorts kan men aanvoeren dat dit alleen een oplossing biedt wanneer er sprake is van een 'grove' miskenning. In mijn ogen is dit geen bezwaar. Wanneer het om marginale verschillen gaat, behoort de gemeente zich hoe dan ook te onthouden van verhaalsacties.

Een tweede mogelijkheid om op basis van de huidige wetgeving te ageren is gelegen in extensieve interpretatie van artikel 59a Algemene Bijstandswet. Eventueel zou deze kunnen worden ondersteund door bij wetswijziging in dit artikel het woord 'schenking' te vervangen door 'bevoordeling', of een dergelijke aanpassing. Daarmee wordt dan tevens bereikt dat een nihilbeding alleen dan door een verhalende gemeente kan worden doorbroken als er van bevoordeling sprake is en niet als dat nihilbeding deel uitmaakt van een evenwichtige scheidingsregeling.

Mijnheer de Voorzitter! Het is niet mijn bedoeling, want het zou veel te veel tijd vergen, alle bezwaren, die tegen het voorstel kunnen worden ingebracht, uitputtend te behandelen. Zo heb ik bij voorbeeld weinig aandacht besteed aan emancipatie-aspecten. Dat wil niet zeggen, dat ik daar geen oog voor heb. Zij behoren onder mijn eerste vraag: is het doel van dit ontwerp wel juist, c.q. in hoeverre? Ik heb kennis genomen van het negatieve advies van de Emanci-

patieraad. Ik ga er niet verder op in. Ik heb ook geen aandacht besteed aan hetgeen de commissie-Geelhoed over dit ontwerp heeft gezegd. Zo is nog wel meer te noemen.

Ik kom tot een afsluiting en resumé. Het behandelde voorstel van wet heeft een goede kant in zoverre als het beoogt misbruik van sociale wetgeving te voorkomen. Twijfelachtig is of het werkelijk financieel veel zal voorstellen. Juridisch zijn er ernstige bezwaren tegen. Uit oogpunt van privacy en emancipatie zijn er bezwaren tegen. Er zijn ongewenste neven-effecten van te vrezen.

Bovendien zijn er betere manieren te bedenken om het gestelde doel te bereiken. Vooralsnog ben ik dus uiterst kritisch gestemd, of om precies te zijn: vooralsnog ben ik van mening dat dit voorstel van wet niet behoort te worden aanvaard. Ik wacht de antwoorden van de minister echter met belangstelling af.

De Voorzitter: Het woord is aan mevrouw Van Leeuwen. Ik vestig de aandacht van de Kamer erop, dat dit de eerste rede van mevrouw Van Leeuwen in dit Huis is. Proficiat, mevrouw!

Mevrouw Van Leeuwen (PSP): Mijnheer de Voorzitter! Bij de behandeling van dit wetsvoorstel tot op heden zijn door de regering, of liever door verschillende opeenvolgende regeringen, een aantal verschillende argumenten ter verdediging aangevoerd. Het eerste is dat het nihilbeding in zijn huidige vorm de rechtsongelijkheid zou bevorderen tussen mensen, die wel en mensen, die niet een dergelijke overeenkomst met elkaar aangaan.

Het tweede argument, dat vaak als het voornaamste wordt genoemd, is dat het nihilbeding gepaard gaat met misbruik van gemeenschapsgelden, doordat persoonlijke onderhoudsverplichtingen op de gemeenschap zouden worden afgewenteld.

Ten slotte, wat dit betreft, wordt het wetsvoorstel gebagatelliseerd. Het zou niet gaan om een diepgaande politieke keuze, maar om een maatschappelijk en budgettair aanvaardbare regeling.

Deze argumenten deugen niet, mijnheer de Voorzitter.

Wat de vermeende rechtsongelijkheid betreft, merk ik op dat er geen sprake is van rechtsongelijkheid tussen mensen, die wel en mensen, die geen nihilbeding overeenkomen.

Van Leeuwen

Dat is een keuze, die individuen kunnen maken, afhankelijk van de situatie, waarin men verkeert.

Sommigen doen deze keuze, omdat men onafhankelijk van elkaar verder door het leven wil. Anderen zullen er mede toe worden gedwongen, omdat men gewoon financieel niet in staat is elkaar redelijk te onderhouden. Het punt is nu juist, dat met het afschaffen van het nihilbeding van ongelijke uitgangssituaties rechtsongelijke situaties worden gemaakt. De lagerbetaalden – dat is bij de behandeling al vaak gesteld – zullen het meest van de maatregel te lijden hebben.

Er komt nog bij, dat aan de gemeente wordt overgelaten of men gaat verhalen of niet. Dat kan per gemeente verschillen. Niet alle gemeenten zullen vanwege de uitvoeringskosten en de verdere belasting van sociale diensten (om op dit moment nog niet te spreken van de belasting van de rechterlijke macht) even happig zijn op het uitvoeren van het verhaalsrecht. Rechtsongelijkheid dus.

Het vermeend misbruik maken van gemeenschapsgelden is weer zo'n kreet die gemakkelijk ligt in de mond van mensen die niet in een positie verkeren van de mensen om wie het hierbij gaat. Wanneer twee mensen een nihilbeding overeenkomen, waarbij de een in plaats van afhankelijk van de ander afhankelijk van de bijstand, van de Staat, wordt, is dat niet een keuze, die men zo maar eventjes doet. Het is geen lolletje, die bijstand, met alle beperkingen en controles, maar het maakt je wel vrij van een persoonlijke afhankelijkheid van iemand, van wie je juist niet meer afhankelijk wilt en kunt zijn, en daar gaat het vaak om.

Het gaat niet aan om met het vingertje beschuldigend te wijzen naar mensen die na alle verdriet van een scheiding met het aangaan van een nihilbeding voor een zelfstandig en onafhankelijk bestaan kiezen en te zeggen, dat men ingeval van bijstandsbehoefte misbruik maakt van gemeenschapsgelden. Het gaat erom, dat in de gemeenschap nog steeds niet de voorwaarden aanwezig zijn, waarbinnen individuen – het gaat hierbij vooral om vrouwen – een zelfstandig bestaan kunnen opbouwen.

Sterker nog, deze voorwaarden worden alweer afgebroken voordat ze er mogen zijn. De komende wetsvoorstellen, waarmee wij deze weken worden opgezaald, zijn daaraan zeer sterk debet. Het is dan ook onterecht om dit wetsvoorstel, als gaat het om een kleine regeling, te bagatelliseren.

Het gaat om een vergaande inbreuk op de eigen keuze en zelfstandigheid van mensen, hoewel het wetsvoorstel op zichzelf natuurlijk minder breed in de bevolking ingrijpt dan de wetsvoorstellen waarop ik zoëven doelde.

Wat gebeurt als het wetsvoorstel onverhoopt van kracht wordt? Denken wij even in de traditionele man-vrouw-verhouding. De vrouw, van wie met de mond zozeer wordt beleden dat zij recht heeft op haar zelfstandigheid en onafhankelijkheid in een geëmancipeerde maatschappij, wordt weer keurig afhankelijk gemaakt van haar ex-man. Nu kan de regering zeggen, dat de gemeente ertussen zit en dat de vrouw er niets van hoeft te merken, maar dat is redeneren met oogkleppen op.

Stelt u zich voor.

De man die na een scheiding een eigen leven aan het opbouwen is, wordt ineens afhankelijk gemaakt van het feit, dat zijn ex-vrouw al of niet in de bijstand zit. Hij zal natuurlijk de situatie willen beïnvloeden en bij voorbeeld wellicht zijn ex-vrouw pressen te gaan werken, maar, helaas, de arbeidsmarkt werkt dan niet echt mee. Bovendien komt de gemeente zijn financiële situatie nog eens uitpluizen.

Kortom, er ontstaat ineens een ongewenste financiële koppeling en een psychische druk tussen twee mensen die daar nu juist van af wilden, omdat zij ooit getrouwd zijn geweest. Ook in deze zin is er weer sprake van rechtsongelijkheid, namelijk tussen gehuwden, samenwonenden en gescheidenen. Dit staat nogal haaks op het streven naar individualisering, haaks op emancipatie en haaks op rechtvaardigheid.

Het aan de orde zijnde wetsontwerp brengt meer nadelen mee dan het wellicht financiële voordeel zou kunnen rechtvaardigen. De PSP dringt er daarom uitdrukkelijk op aan, het wetsvoorstel opnieuw te bekijken vanuit de genoemde gezichtsvelden van emancipatie, individualisering en rechtvaardigheid en zonder het vooroordeel, als zouden mensen niet op heel legitieme gronden een nihilbeding met elkaar kunnen aangaan.

De heer **Glastra van Loon** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Na al hetgeen hier reeds is opgemerkt over het wetsvoorstel en de mogelijke effecten ervan kan ik kort zijn. Ik zal mij beperken tot hoofdpunten en ik doe dat met des te meer overtuiging,

omdat naar mijn mening uit de hoofdpunten in samenhang duidelijk blijkt dat het niet zozeer een wetsontwerp is, waarmee een aantal dingen mis is als wel een wetsontwerp, dat naar zijn opzet grondig mis is.

Wat een eenvoudige oplossing leek te bieden voor een eenvoudig probleem, blijkt bij nader inzicht een eenvoudig middel te zijn voor een probleem met zeer veel complicaties, zeker in de effecten die het heeft. Het zou daarom gaan werken op de manier, waarop een olifant dat doet in een porseleinkast.

Het probleem is, kort aangegeven, dat krachtens artikel 158, boek I, BW, ex-echtgenoten een zogenaamd nihilbeding kunnen sluiten met betrekking tot de alimentatieverplichting van de een aan de ander waardoor een eventueel verhaalsrecht ex artikel 55 van de ABW wordt uitgesloten, óók indien de andere echtgenoot in staat is, geheel of gedeeltelijk in het onderhoud van de eerste te voorzien. Hier zou dus een afwentelingsmogelijkheid worden gecreëerd, die ongewenst is. De oplossing, waarvan nu sprake is, is: knip de band door tussen de alimentatieverplichting en het verhaalsrecht.

Mijnheer de Voorzitter! Het probleem, dat hier aan de orde komt, is door de wetgever bij het ontwerpen en invoeren van het nieuwe echtscheidingsrecht, waarvan het genoemde artikel 158 onderdeel vormt, voorzien. Het vormde toen geen reden om die bepaling te wijzigen. De aanleiding om dit nu wél te doen, is dan ook een snelle stijging van het aantal gescheiden vrouwen, dat een nihilbeding heeft gesloten en een periodieke uitkering ontvangt, in de periode van eind 1971 en juni 1974.

In de memorie van toelichting wordt hierover gezegd: 'In het algemeen kan een verdere toeneming van het aantal nihilovereenkomsten stellig verwacht worden.'. Mijnheer de Voorzitter! Ik begrijp noch de woorden 'in het algemeen' noch de stelligheid waarmee de verwachting hier wordt uitgesproken. Die verwachting wordt geïllustreerd met wat mij dunkt kan worden genoemd een stoutmoedige extrapolatie op basis van eerder verkregen cijfers. Ik spreek over stoutmoedig, niet alleen vanwege de steilte waarmee deze lijn opeens wordt getrokken maar ook omdat men met even goede redenen na een aanvangsperiode een afvlakking van de stijging kan verwachten.

Hoe het ook zij, het oogmerk van het wetsvoorstel is zowel maatschap-